

ARTYKUŁY

Paulina Grobelna-Mazurek
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Staropolska praktyka archiwalna na podstawie badań inwentarzy skarbcza i archiwum koronnego krakowskiego (XVI-XVIII w.). Komisje inwentaryzacyjne

Pomimo licznych, klasycznych już monografii¹, dzieje archiwum i skarbcza koronnego krakowskiego w dalszym ciągu stanowią temat badawczo niewyczerpany. Wiele aspektów dotyczących ich funkcjonowania zostało jedynie zasygnalizowanych przez dotychczasowych badaczy, inne, będące obiektem szczegółowych dociekań, wobec przyrastającego materiału źródłowego, powinny zostać poddane rewizji². Wielokrotnie podkreślano wartość inwentarzy archiwum i skarbcza jako źródeł do badania praktyki archiwalnej okresu staropolskiego, ciągle jednak mało jest opracowań, które praktykę tę chciałyby ująć całościowo, odchodząc od pojmowania przeprowadzanych rewizji w kategorii pojedynczych aktów na rzecz wpisania ich w funkcjonujący wówczas system polityczno-prawny I Rzeczypospolitej. Znaczący krok w tę stronę

---

¹ F. Kopera, *Dzieje skarbcza koronnego czyli insygniów i klejnotów koronnych Polski*, Kraków 1904; A. Kłodziński, *O Archiwum Skarbcza Koronnego na Zamku Krakowskim*, „Archiwum Komisji Historycznej” 1923, z. 1, s. 124-577; J. Siemieński, *Ze studiów nad Archiwum Koronnem (z powodu monografii d-ra Abdona Kłodzińskiego)*, Warszawa 1910; O. Balzer, *Skarbiec i archiwum koronne w dobie przedjagiellońskiej*, Lwów 1917. Wspomnieć należy niedawne publikacje, w tym przede wszystkim książkę M. Myślińskiego, *Klejnoty Rzeczypospolitej: zawartość skarbcza koronnego na Wawelu w świetle jego inwentarzy z lat 1475-1792*, Warszawa 2007.

² Mowa o nieznanach lub błędnie rozpoznanych przez niektórych z wymienionych wyżej badaczy inwentarzy z lat: ok. 1505 – tzw. *Kopiarusz Jana Łaskiego*, przechowywany w Bibliotece Kórnickiej pod sygnaturą BK 203 II 77, cyt. za: Z. Spieralski, *Z dziejów Archiwum Koronnego Krakowskiego. Kopiarusz Jana Łaskiego*, „Studia Źródłoznawcze” 1979, nr 24, s. 109 (inwentarz ten nie został włączony do bazy źródłowej niniejszego artykułu); 1515 – AGAD, zbiór dokumentów pergaminowych, 4460. Omówione przez A. Nalewajek, *Inwentarz Skarbcza Koronnego z 1515 r.*, „Roczniki Humanistyczne” 2013, nr 2, s. 63-81; 1532 – *Consignacio diadematum et aliarum rerum in Thesauro Regni Magnifico Spytkowi de Tharnow eiusdem Regni Thesaurario*, AGAD, MK 47, k. 335v-337.

uczynili jakiś czas temu Waldemar Chorążyczewski i Krzysztof Syta, podejmując próbę usystematyzowanego omówienia sejmowego ustawodawstwa archiwalnego od XVI do XVIII w.³ Pozwala to nie tylko nakreślić częstotliwość, z jaką sprawy archiwalne trafiały pod obrady sejmów, ale także przedmiot i zakres uchwalanych nań konstytucji⁴. Wśród nich szczególne miejsce zajmują te dotyczące skarbcza i archiwum koronnego w Krakowie.

Już pobieżna analiza zebranych w *Volumina Legum*⁵ postanowień sejmowych pozwala nam podzielić je na dwa typy: a) konstytucje regulujące funkcjonowanie archiwum i skarbcza (m.in. 1504⁶, 1563/1564⁷ i 1576⁸) oraz b) akty o charakterze wykonawczym⁹, zlecające przeprowadzenie rewizji ich zasobu w konkretnych okolicznościach, mające często charakter wtórny wobec konstytucji pierwszego typu. Produktem końcowym tych regulacji, jeśli doszły one do skutku, były inwentarze, dzięki którym odtworzyć możemy nie tylko zasób skarbcza bądź archiwum, jego rozmieszczenie i sposób przechowywania. Możemy także zestawić je ze wspomnianymi wyżej aktami prawnymi, by podjąć próbę oceny ich skuteczności m.in. w zakresie konstituowania się powoływanych do celów inwentaryzacyjnych komisji, stanowiących główny przedmiot niniejszych rozważań.

Wyjaśnić należy, iż z uwagi na to, że ustawodawstwo archiwalne XVI-XVIII w. w tej samej mierze dotyczyło zarówno skarbcza, jak i archiwum koronnego, pojęcie staropolskiej praktyki archiwalnej, pod którym rozumiemy tutaj działania zmierzające do uporządkowania i zarejestrowania zawartości przechowywanego zasobu poprzez sporządzenie odpowiedniego spisu, zostało rozszerzone o inwentarze klejnotów koronnych.

Bazę źródłową stanowiąc będą zatem inwentarze skarbcza i archiwum koronnego krakowskiego (1475-1739)¹⁰, przechowywane w: Archiwum Głównym

---

³ W. Chorążyczewski, K. Syta, *Ustawodawstwo archiwalne sejmów polskich od XV do połowy XVIII wieku. Zarys problemu.*, [w:] *Archiwistyka i bibliotekoznawstwo: prace dedykowane profesorowi Bohdanowi Ryszewskiemu*, red. I. Rdzanek, Warszawa 1997, s. 30-53.

⁴ Na poziomie sejmikowym zob. M. Zwierzykowski, *Problematyka archiwalna w uchwałach sejmiku województwa poznańskiego i kaliskiego w czasach saskich (1696-1763)*, [w:] *Pamiętnik II Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki*, Poznań, 16-17 kwietnia 1998, red. I. Mamczak-Gadkowska, Poznań 1998, s. 39-46.

⁵ *Volumina Legum. Przedruk zbioru praw staraniem xx Pijarów w Warszawie. od r. 1732 do r. 1782, t. 1-7*, Petersburg 1859-1860, cytowane dalej jako VL.

⁶ VL 1, s. 135-136.

⁷ VL 2, s. 26.

⁸ Tamże, s. 162.

⁹ Dokładne wskazówki bibliograficzne zostaną podane w dalszej części pracy.

¹⁰ Z wyjątkiem inwentarzy, do których autorce nie udało się dotrzeć: Marcina Kromera (1551) oraz Krzysztofa Warszewickiego (1583).

Akt Dawnych¹¹, Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie¹², Bibliotece Jagiellońskiej¹³, Bibliotece Ossolińskich we Wrocławiu¹⁴ oraz inwentarze publikowane¹⁵, a także zebrane w *Volumina Legum* konstytucje¹⁶ i tam, gdzie to

¹¹ Poza wcześniej przywołanymi są to inwentarze z lat: 1475 i 1669 – *Revisia Skarbu Koronnego zaczęta r. Pańskiego 1669. Dnia przez Uchwałę Stanów całej Rzeczypospolitej na Convocacietey Generalnej Warszawskiej pod terażniejszy Interregnum r. blisko przeszłego odprawioney zgodnie namowiona, naznaczonego to jest Dnia Czternastego Miesiąca Stycznia Takowym Porządkiem*, MK 208 (inwentarz z roku 1475 na k. 2-4 jako allegat do inwentarza z roku 1669); 1501 – *Regestrum omnium rerum in thesauro Regni Cracoviae contentarum ac in manus vicetezaurarium Jacobi Schidlowietzsy consignatarum*; AGAD, MK 19, k. 38-39v; 1510 – *Numerus depositiorum in thesauro per Andream Cosczyeleccki thesauram acceptorum*, AGAD, MK 24, k. 202-203; 1556 – *Confirmatio literarum inventarium diadematum & clenodiorum in auro & argento S. R. M. continentium*, AGAD, MK 87, k. b 352 r.-335 r.; 1569 – *Commisio Expedita Post Mortem JMci Sobek Thesaurari [...] Regni*, AGAD, Archiwum Zamoyskich 636, k. 100-110; 1569 – *Inventarium privilegiorum, literarum, diplomatum scriptorum et monumentorum quaecunque in Archivo Regni in arce Crac. Continebantur conscriptum sub auspicijs Joannis Zamoscii*, AGAD, Archiwum Zamoyskich, 31.

¹² 1609/1611 – *Inwentarz Kleinotów Koronnych w skarbie koronnem w Krakowie*, BCZ 366, k. 289-326 oraz BCZ 1664, k. 243-267; 1632 – *Inwentarz Skarbu Koronnego*, BCZ 2730A, k. 1-50; 1659 – *Inwentarz Skarbu Rzeczypospolitej za Króla Zygmunta III post fata Stanisławskiego Podskarbiemu W. Kor. Oddanego Warszycykiem Podskarbiemu Wielkiemu Koronnemu. Actum Petricoviae Judicij Ordinaris Generalibus Tribunalis Regni Feria quarta post Dominicam Sexagesima proxima anno Domini Millesimo Seacentesimo Quinquagesimo Nono*, BCZ 152, k. 509-559; 1673 – *Regestr y Taxa Kleinotów Rzeczypospolitej*, BCZ 1054, k. 531-552; 1676 – *Revisia y Konnotacja Skarbu Koronnego ex mente legis publicae przez Komissarzów JKMci y Caley Rzeczypospolitej odprawiona w Krakowie Dnia Osmego Miesiąca Marca Roku Pańskiego 1676*, BCZ 1053, k. 558-561; 1682 – *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum literarum diplomatum et monumentorum quequque in Archivo Regni in Arce Cracoviensi continentur*, BCZ 1054; 1686 – *Revisia y Connotatia ex mente legis publicae przez Commissarzów JeKrMci y Rzczepłtey odprawiona w Krakowie dnia Piętnastego Miesiąca Stycznia r. Pańskiego Tysiąc Szeszęset Osmdziesiątego Szostego*, BCZ 577, k. 243-260; 1730 – *Thesaurus in Calamitatibus Regni ABSCONDITUS Sub Felicissimis auspicijs, Serenissimi ac Invictissimi Augusti II Poloniarum Regis [...]*, BCZ 577, k. 209-240; 1737 – *Commissya z konstytucji blisko przeszłego Pacificationis przy Złożeniu Kleinotów Rzeczypospolitej ac Oddaniu Skarbu Koronnego J.W. JeMci Panu Podskarbiemu Janowi Kantemu Moszyńskiemu Podskarbiemu Koronnemu odprawiona 1737*, BCZ 577, k. 126-127; 1739 – *KOMISSYA przez SENATUS CONSILIUM w Warszawie r. Ninieyszego Dnia Trzeciego Miesiąca Kwietnia Naznaczona A. przy Oddaniu Skarbu Koronnego Jaśnie Wielmożnemu Panu Janowi Ansgaremu Czapskiemu Podskarbiemu Wielkiemu Koronnemu Bratyjanskiemu, Lęborskiemu etc. Staroście Odprawiona 1739*, BCZ 564, k. 675-731.

¹³ *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum literarum diplomatum et monumentorum quequque in Archivo Regio in Arcis Cracoviensis continentur, confectum mandato et ex commissio-ne Sacrae Regiae Majestatis per venerabiles Stanislaum Łubieński Gneznensem et Matthiam Łubiensky Lanciensem praepositos, ejusdem Majestatis secretarios*, A.D. MDCXIII, BJ 99.

¹⁴ *Series archivorum regni seu compendium pactorum, foederum, tractatuum [...] nec non privilegiorum [...], insuper inscriptionum variarum et transactionum in archivo regni reperibilium summarie [...] conscriptum anno salutis 1730 Cracoviae in thesauro regni*, BOss 135.

¹⁵ *Inwentarz Skarbcza Koronnego: 22 czerwca 1690, [w:] M. Myśliński, dz. cyt., s. 335-342; Inwentarz Skarbcza Koronnego; 8 sierpnia 1607 r., tamże, s. 151-168.*

¹⁶ Uwzględniając i dzielając zastrzeżenia Chorążyczewskiego i Syty poczynione wobec tego wydania źródłowego. Zob. W. Chorążyczewski, K. Syta, dz. cyt., s. 31.

możliwe, bezpośrednie zarządzenia monarchy w przypadku komisji niebędących owocem ustawodawstwa sejmowego (szerzej w dalszej części pracy).

Liczne braki w materiale źródłowym stwarzają ogromne trudności w formułowaniu jednoznacznych wniosków. Niniejszy tekst ma za zadanie jedynie wskazać pewne nowe możliwości, nie pretenduje natomiast do miana wyczerpującego studium przedmiotu.

Powoływanie komisji skarbowych

W kwestii powoływania komisji ds. inwentaryzacji archiwum i skarbcza koronnego kluczowe znaczenie mają konstytucje z lat: 1563/1564 oraz 1576. Regulacja wcześniejsza¹⁷, uchwalona na drugim sejmie egzekucyjnym, wprowadzała nakaz rewizji klejnotów i dokumentów w przypadku każdorazowej zmiany na urzędzie podskarbiego oraz określała skład komisji, na którą nałożono obowiązek dokonania spisu w postaci dwóch senatorów z Małopolski i dwóch z Wielkopolski¹⁸. Konstytucja ta jest o tyle istotna, że sankcjonowała praktykowany już wcześniej zwyczaj oddawania skarbcza nowemu podskarbiemu, co potwierdzają inwentarze z lat: 1475, 1501, 1510, 1515, 1532 i 1556 oraz niezachowany spis z roku 1550¹⁹. Zapis z 1576 r. nakazywał natomiast, aby korony Królestwa Polskiego przechowywane były pod kluczami siedmiu senatorów, tj. wojewodów: krakowskiego, poznańskiego, wileńskiego, trockiego, sandomierskiego, kaliskiego, oraz kasztelana krakowskiego²⁰. Oznaczało to więc, że każda rewizja klejnotów koronnych powinna odbywać się w ich obecności lub przynajmniej po nadesłaniu przechowywanych przez nich kluczy²¹. To z kolei wyjaśnia nam, dlaczego w następujących po 1576 r. konstytucjach sejmowych (z kilkoma wyjątkami), dotyczących inwentaryzacji skarbcza koronnego, figurować będzie zapis o siedmiu senatorach, przy których powoływana jest komisja inwentaryzacyjna²².

Rola kluczników pozostaje jednak w dalszym ciągu dość niejasna, ponieważ w większości przypadków nie brali oni udziału w zarządzonych inwentaryzacjach skarbcza koronnego, nieczęsto też przesyłali powierzone so-

---

¹⁷ O okolicznościach, w których uchwalono tę konstytucję, zob. A. Kłodziński, dz. cyt., s. 191-198; R. Jaworski, *Sprawa przywileju Alexandra na sejmie warszawskim 1563 r. a geneza pierwszej polskiej ustawy archiwalnej*, „Archiwista Polski” 2008, z. 2, s. 27-36.

¹⁸ VL 2, s. 26.

¹⁹ O istnieniu tego inwentarza wspomina spis z 1556. Zob. *Confirmatio literarum inventarium diadematum*, k. 350v.

²⁰ VL 2, s. 162.

²¹ Tamże.

²² Zob. m.in. VL 3, s. 348, VL 5, s. 66 i in.

bie klucze. Nasuwa się więc pytanie o to, czy rzeczywiście byli oni stałym elementem powołanych komisji, tak jak podskarbi, czy – nieco później – kustosz. Problem ten, tutaj jedynie zasygnalizowany, zostanie szczegółowo naświetlony w innym tekście autorki.

Rewizja z 1607 r. jest pierwszą, za którą stała inicjatywa sejmowa, jako że do tej pory decyzję o przeprowadzeniu spisu zasobu skarbcza i archiwum podejmował monarcha²³. Od tego roku skład komisji uległ znaczącemu rozszerzeniu, albowiem powoływano do niej komisarzy z terenów Małopolski, Wielkopolski oraz Wielkiego Księstwa Litewskiego²⁴, przy czym w przypadku posłów owa przynależność do danego regionu zwykle wynikała nie z piastowanego urzędu, lecz z urodzenia. Liczba członków poszczególnych komisji nie była stała, a samo ich powoływanie odbywało się prawdopodobnie spontanicznie, bez konkretnego klucza²⁵. Tylko dwukrotnie powołano komisję złożoną z posłów pochodzących wyłącznie z prowincji małopolskiej, o czym, jak się zdaje, zadecydował daleko posunięty pragmatyzm szlachecki. W 1658 r. do rewizji dojść miało w położonej daleko na południe, na Spiszu, Lubowli, od której nominowanych komisarzy z terenów woj. lubelskiego, sandomierskiego i krakowskiego dzielił najmniejszy dystans²⁶. Wśród członków komisji był Stefan Lubowiecki, jedyny starosta spiski powołany do rewizji skarbcza koronnego w latach 1563/1564-1765. Znamienna jest również konstytucja sejmu grodzieńskiego z 1678 r. Zadaniem komisji było przewiezenie przechowywanych w skarbcu skryptów i przywilejów oraz złożenie ich „w sklepie zamku Warszawskiego”²⁷ oraz przeprowadzenie rewizji już w stolicy. Z izby poselskiej do tej roli powołano także wyłącznie komisarzy małopolskich.

Zdarzało się, że członkowie powołanej komisji nie stawiali się w Krakowie w wyznaczonym do tego terminie. W tym wypadku już konstytucja z 1607 r. dopuszczała nieobecność dwóch lub trzech deputowanych (*absentia duorum, vel trium non obstante*²⁸), a z konstytucji pt. *Rewizja skarbu Koronnego z 1685 r.* dowiedzieć się można, że *unius, pluriumve absentia non obstante*²⁹.

---

²³ Niczego w tym zakresie nie zmieniła konstytucja 1563/1564, albowiem pierwszą po niej komisję (1569) powołał mandatem królewskim Zygmunt August.

²⁴ Komisarze litewscy zwykle pozostawali w mniejszości. Zdarzały się też komisje bez posłów pochodzących z terenu Wielkiego Księstwa, co może być związane z dużymi odległościami, które należało pokonać, aby dostać się do Krakowa.

²⁵ Zdarzają się komisje, w których liczba posłów powołanych z Małopolski, Wielkopolski i Litwy jest równa, jak np. po trzech z każdego regionu w 1632 r., nie jest to jednak w żadnym wypadku reguła. Por. VL 3, s. 348.

²⁶ Dopiero reasumpcja tego prawa z 1659 r., wobec niewykonania przez komisarzy małopolskich zleconego im zadania, dodała do ich grona także posłów wielkopolskich i litewskich.

²⁷ VL 5, s. 284.

²⁸ VL 3, s. 439.

²⁹ VL 5, s. 347.

Komisje archiwalne w praktyce

Istotnym rozwiązaniem wprowadzonym na sejmie 1563/1564 mocą konstytucji *Skarb koronny* – o czym wspomniano wcześniej – było określenie składu komisji biorącej udział w rewizji skarbcza w postaci czterech członków Rady Koronnej³⁰. Każda następna konstytucja dotycząca rewizji skarbu koronnego i archiwum znacząco poszerzała liczbę deputatów, powołując do tego zadania nie tylko podskarbiego i później kustosa, ale również członków senatu oraz izby poselskiej. Inwentarze skarbu i archiwum koronnego w zestawieniu z aktami, na mocy których zostały przeprowadzone, pozwalają określić, w jakim stopniu naznaczeni deputaci wywiązywali się z poruczonych sobie zobowiązań.

Przeprowadzane przed 1563/1564 r. rewizje powoływane były z mocy mandatu królewskiego. Pomimo tego, iż w większości przypadków nie jesteśmy w stanie ustalić ich pierwotnego składu, a jedynie ten, który uczestniczył w spisywaniu inwentarza, jego odtworzenie, zarówno pod kątem ilościowym, jak i z perspektywy urzędów piastowanych przez członków powołanych do przeprowadzenia rewizji, umożliwi wykazanie, w jak wielkim stopniu prawo 1563/1564 było w tym zakresie nowatorskie.

Do lat sześćdziesiątych XVI stulecia komisje powołane w celu oddania skarbcza nowemu podskarbiemu składały się zwykle z dwóch komisarzy, pochodzących z woj. małopolskiego. Regułą było powoływanie do komisji reprezentantów duchowieństwa (z wyjątkiem 1556 r.), w tym najczęściej godności biskupiej (krakowski, lwowski, przemyski). Pozostałą część komisji tworzyli dygnitarze najwyższego szczebla: wojewodowie i kasztelanowie krakowscy lub sandomierscy. Wyjątek stanowi tutaj postać burgrabiego krakowskiego Jana Bonera, którego urząd znajdował się najniżej w urzędniczej hierarchii. Zwraca też uwagę fakt, że niektórzy członkowie powoływanych komisji piastowali równocześnie funkcje kanclerzego i podkanclerzego, co również mogło mieć znaczenie ze względu na bliskość kancelarii, skarbcza i archiwum.

Szczegółowy skład komisji inwentaryzujących z lat 1475-1556 przedstawia tabela nr 1.

Jeśli dokonamy porównania składu osobowego komisji z postanowieniami konstytucji lat 1563/1564 w zakresie nominowania deputatów do oddawania skarbu nowemu podskarbiemu, dojdziemy do wniosku, iż z punktu widzenia statusu komisarzy dokonujących rewizji regulacja ta nie wprowadziła żadnych znaczących zmian. Wszyscy urzędnicy powoływani do roku 1563 wchodzili w skład Rady Koronnej, co niewątpliwie stanowiło ważne kryterium, na podstawie którego król podejmował decyzję o nominacji.

---

³⁰ VL 2, s. 26.

Tab. 1. Komisje rewidujące skarb w latach 1475-1556

Rok	Komisja	Zajmowane stanowisko
1475	Jan [Rzeszowski] Jakub z Dębna [Dembiński]	biskup krakowski palatyn sandomierski, kasztelan krakowski
1501	Andrzej Rosa Mikołaj z Kamieńca [Kamieniecki]	arcybiskup lwowski wojewoda sandomierski i krakowski
1510	Maciej [Drzewicki] Krzysztof z Szydłowca [Szydłowiecki]	biskup przemyski kasztelan sandomierski
1515	Piotr [Tomicki] Krzysztof z Szydłowca [Szydłowiecki] Jan Boner z Balic	biskup przemyski, podkanclerzy palatyn i wojewoda krakowski, kanclerz burgrabia zamku krakowskiego
1532	Stanisław Tarło ze Szczekarzewic	archidiacon lubelski i diakon krakowski, sekretarz królewski
1550	Samuel Maciejowski Jan Ocieski	biskup krakowski, kanclerz podkanclerzy
1556	Jan Boner Jan Ocieski	kasztelan biecki kanclerz, starosta krakowski i sandomierski

Prawo 1563/1564 zawierało jednak dwa znaczące rozszerzenia w postaci, po pierwsze, zwiększenia liczby komisarzy do czterech oraz, po drugie, określenia ich przynależności terytorialnej. Odtąd skarb rewidować mieli dygnitarze pochodzący nie tylko z prowincji małopolskiej, ale także z terenów Wielkopolski.

Ustalona na sejmie 1563/1564 liczba komisarzy, co wykażemy za chwilę, nie znalazła jednak potwierdzenia w rzeczywistości. Już pierwsza powołana przez Zygmunta Augusta komisja z roku 1569 złożona była z sześciu, a nie jak regulowała to konstytucja, czterech rewizorów (patrz tabela nr 2). Co więcej, sposób powoływania komisji po 1564 r. nie był jednorodny, albowiem wśród komisji znalazły się zarówno te, będące efektem zarządzenia monarchy, jak i te, których źródłem prawnym były konstytucje podejmowane na sejmach³¹. Z tego też powodu tabela nr 2, stanowiąca załącznik do niniejszego artykułu, zawiera informacje o podmiocie powołującym komisarzy. Uwzględnia ona także składy tych komisji, które – z nie zawsze znanych powodów – nie doszły do skutku. Nie będą one przedmiotem bardziej szczegółowych dociekań.

³¹ Zob. list Zygmunta Augusta do komisarzy z 7 listopada 1569 r., [w:] A. Kłodziński, dz. cyt., s. 497-498, oraz list Zygmunta III Wazy do Stanisława i Macieja Łubieńskich z 20 kwietnia 1613 r., tamże, s. 499-500. Zob. także list Jana III Sobieskiego do komisarzy z 9 sierpnia 1681 r., tamże, s. 506-507.

Celowo w zbiorze tym pominięto rolę podskarbich i kustoszów (ich obecność wynikała z urzędu) oraz senatorów posiadających klucze do skarbcza.

Już wstępna analiza zgromadzonych danych prowadzi do wniosku, że w zakresie skutecznego formowania się komisji zarządzenia królewskie zdecydowanie wiodły prym nad komisjami powoływanymi w czasie sejmów. Mimo niekompletności materiału źródłowego, na podstawie tych inwentarzy, które zachowały się do naszych czasów, i odpowiadających im zarządzeń monarszych, można zaobserwować, że powoływane w ten sposób komisje były zwykle dużo mniej liczne, a ich skład osobowy w większości pokrywał się z tym, który określił monarcha w swoim zarządzeniu (zob. komisje 1569, 1613, 1682).

W przypadku komisji, których źródłem były konstytucje sejmowe, regułą było, iż liczba komisarzy deputowanych do rewizji skarbcza i archiwum znacząco odbiegała od tej, która rzeczywiście wzięła udział w inwentaryzacji. Zdecydowanie największą frekwencję prezentowali posłowie małopolscy, mniejszą (choć to nie zasada) posłowie wielkopolscy, najrzadziej zaś zjawiali się posłowie z terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego, którzy na pięć rewizji, do jakich ich deputowano, wzięli udział w pracach komisji dwukrotnie: w 1676 r. (jeden poseł na czterech powołanych) i w 1737 r. (jeden poseł na sześciu). Również komisarze godności senatorskiej nie zawsze zjeżdżali się w pełnym składzie.

W historiografii pojawiają się głosy, że komisarze powołani do rewizji lokalu skarbcza, niemogący wywiązać się z powierzonego im zadania, wysyłali w swoim zastępstwie innego członka stanu szlacheckiego³². Wydaje się jednak, że w większości przypadków komisja przeprowadzała inwentaryzację w okrojonym składzie. Niewykluczone, że osoby, które pojawiają się w inwentarzach jako ich współtwórcy, a które nie otrzymały wcześniej nominacji, zastępowały jednego z pozostałych deputatów, co niewątpliwie rozwiązałoby zagadkę komisji z 1607 r., której skład rzeczywisty zupełnie nie pokrywał się z zadeklarowanym na sejmie. Inwentarze niezbyt często przekazują jednak takie informacje, a jeśli już to czynią, zwykle są to zastępstwa za nieobecnych kluczników skarbcza, jak np. w 1730 r., kiedy podstoli województwa krakowskiego Józef Michałowski zastępował Franciszka Wielopolskiego Gonzagę-Myszkowskiego, piastującego wówczas urząd wojewody krakowskiego³³.

Dzięki inwentarzowi z 1737 r. poznajemy inną jeszcze praktykę towarzyszącą rewizji skarbcza i archiwum. Przypomnijmy jedynie, że konstytucja sejmowa z roku 1736 nie tylko kazała zrewidować ich zawartość, ale także złożyć do skarbcza insygnia koronacyjne. Komisja, nie czekając na przyjazd

³² M. Myśliński, dz. cyt., przypis 94, s. 27.

³³ *Thesaurus in Calamitatibus Regni*, k. 211.

pozostałych deputatów, od których – jak sama przyznaje – nie miała żadnych informacji, postanowiła rozpocząć złożenie klejnotów koronnych do skarbcza w obecności wielu innych, wskazanych z imienia i nazwiska osób³⁴. Trzy z nich, mimo braku oficjalnej nominacji, zostały przydane Michałowi Maurycemu Suskiemu i razem z nim sprawdzały z inwentarzem z 1730 r. zbiory aktowe³⁵. W rewizji klejnotów koronnych brały także udział osoby nieprzewidziane w konstytucji 1736 r., o których sama komisja wyraża się, że są „obecni osobliwie”³⁶. Również komisja z 1730 r., której zadaniem było odebranie od sukcesorów Stanisława Szembeka wywiezionych przez niego na początku stulecia klejnotów i potem przeprowadzenie dokładnej rewizji archiwum oraz skarbcza, składała się z członków nadliczbowych, którzy nie zostali uwzględnieni na końcu inwentarza³⁷. Wydaje się więc, że wykonującym swoje obowiązki komisarzom często towarzyszyły osoby postronne, które, być może powodowane ciekawością, mogły w czasie rewizji zwiedzić zwykle niedostępny skarbiec królewski.

Niezbyt dobra frekwencja komisarzy w czasie rewidowania skarbu i archiwum nie była przeszkodą. Niemniej, powołanie do komisji rewizyjnej było formą zobowiązania publicznego, z którego nie każdy deputowany wywiązywał się tak, jak powinien. Ma to, jak się zdaje, związek z uposażeniem deputatów wyznaczonych do rewizji skarbu i archiwum. Jest to problem, który do tej pory nie został omówiony przez historiografię. Konstytucje sejmowe tylko w trzech wypadkach wspominają o naznaczonym przez podskarbiego wynagrodzeniu za pracę wykonaną przy sporządzaniu inwentarza. I tutaj dostrzec można pewne prawidłowości. Obydwie konstytucje (ta z sejmu koronacyjnego w 1676 r. oraz akt konfederacji generalnej warszawskiej z roku 1764) nakładały na wyznaczonych komisarzy nowe obowiązki. Przyczyną rewizji w 1676 r. był nie tylko fakt, że zarządzona dwa lata wcześniej inwentaryzacja nie doszła do skutku, ale także konieczność złożenia z powrotem do skarbcza insygniów koronacyjnych wyjętych zeń na okoliczność koronacji króla Jana³⁸. W tym celu powołano dwie komisje. Jedną, złożoną z posłów i senatorów, której celem było sporządzenie inwentarza samego skarbcza, i drugą, w skład której wchodził: kustosz skarbu koronnego Hieronim Rusocki oraz dwaj kanonicy krakowscy, Stanisław Wojeński i Kazimierz Waksman, oddelegowani w celu wykonania spisu dokumentów znajdujących się w archiwum, którym, ze względu na ogrom pracy, mianowani na sejmie komisarze mieli ustalić wynagrodzenie³⁹. Wyznaczenie dwóch odrębnych komisji

³⁴ *Comissya z Konstytucji Seymu*, k. 101.

³⁵ Tamże, k. 103-104.

³⁶ Tamże, k. 107.

³⁷ *Thesaurus in Calamitatibus Regni*, k. 211-214 i k. 240.

³⁸ Tamże, s. 174.

³⁹ Tamże.

nie powinno budzić większych kontrowersji, ponieważ od 1613 r. nie przeprowadzono rewizji skryptów i przywilejów, które, zgodnie z ustaleniami Abdona Kłodzińskiego, przechowywane były wówczas w ogromnym nieporządku ze względu na spustoszenie skarbcza w czasie potopu szwedzkiego⁴⁰. Uchwalona dwa lata później reasumpcja tejże konstytucji, w obliczu niewywiązania się przez komisję rewidującą archiwum z powierzonego jej zadania, wyznaczyła – o czym była mowa – posłów małopolskich do przewiezienia zasobu do Warszawy i tam dopiero przeprowadzenia inwentaryzacji. Tym komisarzom właśnie „za pracy i fatygi podjęte Wielmożny Podskarbi Wielki Koronny z prowentów ordinaryjnych salaria obmyśli”⁴¹. Zarządzona aktem konfederacji generalnej 1764 r. rewizja skarbu i archiwum miała zostać przeprowadzona w Krakowie, jednak dopiero po sporządzeniu inwentarza dokumentów, które „secundum resultata senatus consiliorum 1739, 1748 et 1755 dokumenta niektóre, y złożone iedne in archivo skarbu Królewskiego dóbr stołowych, drugie in archivo skarbu Koronnego, podług summaryuszów spisanych zrewidują, summaryusze tychże sprowadzonych tu dokumentów, do Krakowa dla weryfikacji zawiozą, a po uczynionej rewizji też klejnoty at archivum Regni W. Podskarbiemu W. Koronnemu na tym Seymie ustanowionej z inwentarzami y regestrami podadzą”⁴². Samo spisanie nowych inwentarzy lub weryfikację starych komisja powinna powierzyć wyznaczonym według własnego uznania osobom, którym za wykonaną pracę miała wypłacić odpowiednią sumę pieniędzy⁴³.

Rekompensata finansowa przysługiwała także tym, którzy w obawie przed niebezpieczeństwem ukryli i na własny koszt przechowywali wywiezione z Wawelu klejnoty koronne. Nagrodę za depozyt miały przyznać bp. Stanisławowi Szembekowi i, po jego śmierci, także jego sukcesorom, komisje z lat 1703⁴⁴ oraz 1726⁴⁵.

Wydaje się jednak, że komisarze oddelegowani do Krakowa nie otrzymywali wynagrodzenia pieniężnego za wykonaną przez siebie pracę inwentaryzacyjną, a nałożone na nich obowiązki, ze względu na rangę podejmowanego przedsięwzięcia, wykonywali *pro publico bono*. Zgromadzone inwentarze nie dostarczają żadnych informacji na temat ewentualnego wynagrodzenia członków komisji. Dwukrotnie jedynie, o czym dowiadujemy się ze źródeł pozainwentarzowych, zostało komisarzom wypłacone honorarium, za każ-

---

⁴⁰ Abdon Kłodziński powołuje się na inwentarz skarbu z 1662 r., w treści którego komisja zaznaczyła, iż z racji naglących ją terminów i ogromnego rozgardiaszu panującego w archiwum skarbcza, odstępuje od powierzonego sobie zadania. Zob. A. Kłodziński, dz. cyt., s. 237.

⁴¹ VL 5, s. 284.

⁴² VL 7, s. 50.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ VL 6, s. 52.

⁴⁵ Tamże, s. 232.

dym razem w przypadku komisji powołanych mandatem królewskim: byli to przydani do pomocy Marcinowi Kromerowi pisarze⁴⁶ oraz Jan Zamoyski, któremu zwrócono koszty podróży⁴⁷. W pozostałych przypadkach niezbędne są szczegółowe badania.

*

Podsumowując zawarte w tekście rozważania, po raz kolejny uwypuklić należy trudności, które stwarza niekompletny materiał źródłowy. Nie posiadamy w tej chwili dokładnych danych dotyczących rzeczywistej liczby skutecznie przeprowadzonych rewizji, znamy bowiem jedynie te inwentarze, które dotrwały do naszych czasów, lub te, o których wspominają same źródła. Niewykluczone, że część spisów nie została jeszcze odkryta przez dotychczasowych badaczy. Nieustawanie w poszukiwaniach jest istotne zwłaszcza w stosunku do inwentarzy pochodzących z czasów po konstytucji 1563/1564 r. nakazującej oddanie skarbcza nowemu podskarbiemu. Znajdujące się dotychczas w rękach monarchy kompetencje związane z powoływaniem komisji inwentaryzacyjnych, u progu XVII stulecia przechodzą częściowo w ręce stanów sejmujących. Częściowo, ponieważ w dalszym ciągu zdarzają się inwentaryzacje niebędące efektem ustawodawstwa sejmowego⁴⁸.

Pomimo tego stwierdzić jednak wypada, że zarządzane na sejmach rewizje archiwum i skarbcza w dużej części kończyły się sukcesem, choć często po licznych reasumpcjach, które świadczą zdecydowanie o ich istotnym wówczas znaczeniu. W przypadku tych komisji, o których wiemy, że nie doszły do skutku, niezwykle trudno ustalić przyczynę zaniechania planów inwentaryzacyjnych. Jedna tylko konstytucja z 1676 r. obarcza winą komisarzy, którzy nie zjechali się do Krakowa w wyznaczonym terminie⁴⁹. Czy istniały inne powody? Nie wiemy.

Pewne jest natomiast, że nieobecność członków komisji nie była czymś nadzwyczajnym. Tym bardziej więc na podkreślenie zasługuje fakt, że pomimo znacznego przetrzebienia składu osobowego wiele rewizji udawało się doprowadzić do końca. W dalszym ciągu na szczegółowe badania czeka kwestia uposażenia komisarzy, od której mogła zależeć ich frekwencja w czasie przeprowadzanych inwentaryzacji skarbcza i archiwum koronnego.

---

⁴⁶ List Zygmunta Augusta do Spytka Jordana z Zakliczyna z 7 października 1551 r., [w:] A. Kłodziński, dz. cyt., s. 495-496.

⁴⁷ List Zygmunta Augusta do Hieronima Bużeńskiego z 7 listopada 1569 r., tamże, s. 498.

⁴⁸ Jak np. ta z 1659 r., będąca wynikiem zmiany na urzędzie podskarbiego, nie zaś efektem konstytucji z lat 1658 i 1659. Zob.: *Inwentarz Skarbu Rzeczypospolitej za Króla Zygmunta III post fata*; VL 4, s. 246 i 278.

⁴⁹ VL 5, s. 174.

ANEKS

Tabela 2. Komisje rewidujące skarbiec i archiwum po 1564 r.⁵⁰

Rok	K/ VL*	Powolani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1569	K	Sebastian z Mielca Filip Padniewski Stanisław Myszkowski Szymon Ługowski Ludwik Decjusz Jan Zamoyski	kasztelan krakowski biskup krakowski wojwoda krakowski proboszcz miechowski wielkorządca krakowski sekretarz królewski	Sebastian z Mielca Filip Padniewski - Szymon Ługowski Ludwik Decjusz Jan Zamoyski	Inwentarz skarbcza z 1569 r.
1569	K	Szymon Ługowski Stanisław Górski Jan Zamoyski	proboszcz miechowski, pisarz kanonik krakowski sekretarz królewski	bd. bd. Jan Zamoyski	Inwentarz archiwum. z 1569 r., niedokończony. Nie wiadomo, czy oprócz Zamoyskiego w spisywaniu inwentarza brał udział ktoś jeszcze.
1607	VL	[Bernard Maciejowski] (S)* [Janusz Ostrogski] (S) [Jakub Przerębski] (S) [Krzysztof Komorowski] (S) [Jan Zamoyski] (S) [Hieronim Gostomski] (S) [Jan Czarnkowski] (S) [Piotr Tylicki] (S)	arcybiskup gnieźnieński kasztelan krakowski kasztelan sieradzki kasztelan sądecki arcybiskup lwowski wojwoda poznański kasztelan międzyrzecki biskup krakowski	- - - - - - -	Inwentarz skarbcza z 1607 r.
1607	VL				

⁵⁰ Tabela przygotowana w oparciu o informacje zawarte w przywoływanych w tekście inwentarzach, konstytucjach sejmowych oraz za rządzeniach monarszych. Pomocą służyły także m.in.: seria *Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. 1-11, Wrocław [i in.] 1985-1994; herbarz Kaspra Niesieckiego, *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S.j. Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. 1-10, Lipsk 1839-1846 i in.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1611	K	bd. bd. bd. bd. bd.	kasztelan łączący kasztelan biecki podkanclerzy marszałek nadworny pisarz skarbowy	Stanisław Bykowski Jan Branicki Feliks Kryski Mikołaj Wolski Jan Nurzyński	
1613	K	Stanisław Łubieński	kanonik gnieźnieński	Stanisław Łubieński	Inwentarz archiwum Braci Łubieńskich (1613).
1632	VL	Maciej Łubieński Aleksander Tarło (S) [Krzysztof Koryciński] (S) [Stanisław Witowski] (S) [Mikołaj Porębski] (S) Mikołaj Smogulecki (W) Hieronim Broniewski (W) Zygmunt Koniecpolski (W) Marcjan Chelmski (M) Hieronim Przyłęcki (M) Krzysztof Ossoliński (M) Krzysztof Sapieha (L) Krzysztof Kiszka (L) Konstanty Szujski (L)	kanonik łączący wojewoda lubelski kasztelan sądecki wielkorządca krakowski kasztelan zawichojski starosta nakieński - sędzia ziemski sieradzki chorąży krakowski stolnik krakowski podkomorzy sandomierski krajczy cześnik W. Ks. Lit. pisarz ziemski brzeski	Maciej Łubieński Aleksander Tarło Krzysztof Koryciński Stanisław Witowski Mikołaj Porębski - - Zygmunt Koniecpolski Marcjan Chelmski Hieronim Przyłęcki Krzysztof Ossoliński - - -	Inwentarz skarbcza z 1632 r.
1648	VL	Piotr Gębicki (S) Andrzej Koryciński (S) Adam Kazanowski (S) Łukasz Opaliński (W) Andrzej Twardowski (W) Marcjan Zalewski (W) Marcin Nieborowski (W)	biskup krakowski kasztelan wiślicki marszałek nadworny kor. podkomorzy poznański żupnik bydgoski pisarz ziemski sieradzki podkomorzy sochaczewski	- - - - - - -	Komisja nie zebrała się.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1648	VL	Piotr Garwaski (W) Franciszek Dembiński (M) Marcin Dębicki (M) Andrzej Fredro (M) Daniel Izycy (M) Daniel Żytkiewicz (M) Krzysztof Potocki (L) Mikołaj Skorulski (L) Stefan Frąckiewicz Radzymiński (L) Cyprian Paweł Brzostowski (L)	[starosta rzeszycki] podkomorzy gen. krak. podczaszy sandomierski - sędzia ziemski lubelski instygator koronny podstoli W. Ks. Lit. chorąży kowieński i starosta kor-miałowski - pisarz	- - - - - - - - - -	
1658	VL	Andrzej Trzebnicki (S) Stanisław Warszycki (S) Stanisław Potocki (S) Paweł Sapieha (S) Jerzy Lubomirski (S) Wincenty Korwin Gosiewski (S) Jan Wielopolski (S) Bogusław Leszczyński (S) Marcin Dębicki Władysław Lubowiecki Stefan Lubowiecki Bernard Gozdzki Gabriel Dembiński	biskup krakowski kasztaelan krakowski wojewoda krakowski, hetm. w. kor. wojewoda wileński, hetm. w. lit. marszałek wielki, hetm. polny kor. podskarbi w. lit., hetm. polny lit. kasztaelan wojnicki podkomorzy koronny chorąży sandomierski sędzia ziemski krakowski podstoli spiski podczaszy sandomierski -	- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -	Komisja nie zebrała się.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1668	VL	Andrzej Olszowski (S)	biskup chełmiński i pomezański, podkanclerzy kor.	-	
		Władysław Leszczyński (S)	wojewoda łęczycki	-	
		Hrehory Podbereski (S)	wojewoda smoleński	-	
		Stanisław Skarszewski (S)	kasztelan wojnicki	-	
		Jan Branicki (S)	marszałek nadworny kor.	-	
		Kazimierz Gumowski (W)	podkomorzy zakroczyński	-	
		Wacław Zaleski (W)	chorąży łęczycki	-	
		Wacław Lasocki (W)	chorąży wyszogrodzki	-	
		Adam Nowomiejski (W)	wiceintygator koronny	-	
		Paweł Szydłowski (W)	cześnik płocki	Paweł Szydłowski	
		Zygmunt Bielski (W)	podstarości wieluński	Zygmunt Bielski	
		Remigian Lasocki (W)	cześnik łomżeński	-	
		Mikołaj Kazimierz Podolski (W)	chorąży różański	Mikołaj Kazimierz Podolski	
		Hieronim Olszowski (W)	starosta wieluński	-	
		Stanisław Mączyński (W)	starosta klonowski	-	
		[Kazimierz] Zawacki (W)	starosta pucki	-	
		Jan Wielopolski (M)	stolnik koronny, starosta gen. krak.	Jan Wielopolski	
		Jan Szomowski (M)	starosta opoczyński	-	
		Karol Czartoryski (M)	podkomorzy krakowski	-	
		Władysław Morsztyn (M)	bachmistrz żup wielickich	Władysław Morsztyn	
		Jan Karol Romanowski (M)	chorąży chełmiński	-	
		Krzysztof Drohojowski (M)	stolnik lubelski	-	
		Władysław Lubowiecki (M)	sędzia generalny woj. krak.	Władysław Lubowiecki	
		Stefan Księski (M)	podstarości krakowski	Stefan Księski	
		Achacy Pisarski (M)	pułk. woj. krak.	Achacy Pisarski	

Rok	K/ VL*	Powolani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
		Jan Zbigniew Oleśnicki (M) Józef Branicki (M) Marek Graff Buthler (M) Jan Odrowąż Pieniążek (M) Władysław Raciborski Włodzimierz Dadzibóg (L) Kamieński Aleksander Śliżnia (L) Marcin Zbigniew Korsak (L) Krzysztof Czyż Jan Cedrowski (L) Piotr Michał Pac (L) Jan Inatowicz (L) Bogusław Kazimierz (L) Maskiewicz -	[podkomorzy sandomierski] - starosta preński starosta oświęcimski bachmistrz żup wielickich podkomorzy mściławski stolnik oszmiański podczaszy i sędzia grodzki po- łocki podczaszy mściławski podczaszy nowogrodzki - stolnik kowieński - starosta wschowski	Jan Zbigniew Oleśnicki - Mark Graff Buthler Jan Odrowąż Pieniążek - -	
1673	VL	Andrzej Trzebnicki (S) Stanisław Skaryszewski (S) [Krzysztof] Jesman (S) [Mikołaj] Przełębski (S) Stanisław Warszycki (S) Aleksander Lubomirski (S) Stanisław Krzycki (W) Albrycht Adrian Lasocki (W) Andrzej Gąstorowski (W) Paweł Szydłowski (W) Jan Wielopolski (M)	bp krakowski kasztelan wojnicki kasztelan nowogrodzki kasztelan sądecki kasztelan krakowski wojewoda krakowski podkomorzy kaliski starosta wyszogrodzki starosta radziejowski cześnik płocki stolnik koronny, gen. krak.	Jan Lipski bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd.	Taksa klejnotów – komisja ze- brała się, inwentarz znany jest jedynie z odpisu włączonego do inwentarza 1682, który nie wymienia obecnych w 1673 r. komisarzy.

Rok	K/ VL*	Powolani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1674	VL	Melchior Kazimierz Głuszyński (L) Władysław Michał Rosochacki (L) Jan Florian Woronicza	wojski smoleński starosta niemońicki podstoli piński	- - -	
1676	VL	urzędnicy wzięci koronni (nie- sprecyzowane) - - Franciszek Bieliński (W) Stanisław Krzycki (W) Mikołaj Podolski (W) Paweł Mostowski (W) Franciszek Jordan (M) Stanisław Opaliński (M) Krzysztof Chodorowski (M) Paweł Orzechowski (M) Michał Drucki (L) Benedykt Sapieha (L) Kazimierz Czyż (L) Władysław Przeździecki (L) [Stanisław Wojeński] [Kazimierz] Waksman	wojewoda ruski, hetm. polny kor. marszałek W. Ks. Lit. miecznik koronny podkomorzy kaliski podkomorzy różański pisarz płocki starosta dobczycki starosta nowomiejski podkomorzy lwowski - pisarz sokoliński wks Podskarbi nadworny W. Ks. Lit. podkomorzy wileński marszałek oszmiański kanonik krakowski kanonik krakowski	Stanisław Jabłonowski Aleksander Hilary Połubiński Franciszek Bieliński Stanisław Krzycki Mikołaj Podolski - - Stanisław Opaliński Krzysztof Chodorowski Paweł Orzechowski - - Kazimierz Czyż - -	Inwentarz Skarbu z 1676 r.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1678	VL	Stanisław Wojeński (S) Paweł Stokowski (S) Karol Czartoryski (M) Marcin Dębicki (M) Jan Lipski (M) Marcin Ustrzycki (M) Stanisław Tęgoborski (M) Piotr Oraczowski (M)	nominat biskupa kamienieckiego, kanonik krakowski kasztelan oświęcimski podkomorzy krakowski podkomorzy sandomierski starosta sądecki stolnik zakroczyński podczaszy nowogrodzki -	- - - - - - - -	Rewizja archiwum, odroczone (1679).
1681	K	Stanisław Wojeński Marcin Chomętowski Paweł Stokowski Marcin Dembiński Wacław Lasocki Jan Lipski Franciszek Jordan Stanisław Tęgoborski Andrzej Żydowski Bogusław Radziejowski - - -	biskup kamieniecki kasztelan żarnowski kasztelan oświęcimski podkomorzy sandomierski podkomorzy zakroczyński starosta sądecki starosta dobczycki cześnik nowogrodzki podstarości oświęcimski cześnik braclawski stolnik zakroczyński chorąży zatorski pisarz zamku krakowskiego	Stanisław Wojeński Marcin Chomętowski Paweł Stokowski Marcin Dembiński Wacław Lasocki Jan Lipski Franciszek Jordan Stanisław Tęgoborski Andrzej Żydowski Bogusław Radziejowski Marcin Ustrzycki Stanisław Morsztyn Stanisław Zdanowski	Inwentarz archiwum z 1682 r.
1685	VL	Jan Małachowski (S) Karol Tarło (S) Paweł Stokowski (S) Franciszek Szembek (S) Zygmunt Denhoff (W) Franciszek Wessel (W)	biskup krakowski wojewoda lubelski kasztelan wojnicki kasztelan sanocki podkomorzy wieluński starosta różański	Jan Małachowski Karol Tarło Paweł Stokowski Franciszek Szembek Zygmunt Denhoff -	Inwentarz skarbcza i archiwum z 1686 r.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1685	VL	Mikołaj Mycielski (W) Jan Konstanty Wituski (W) Mikołaj Ustrzycki (W) Melchior Gurowski (W) Kazimierz Bremer (W) Jan Cerekwicki (W) Józef Lubomirski (M) Franciszek Jordan (M) Marek Butler (M) Wacław Szczuka (M) Karol Wąsowicz (M) Stanisław Godlewski (M) Kazimierz Michał Pac (L)	sędzia ziemski sieradzki sędzia ziemski gostyński stolnik sanocki podczaszy poznański podstoli drohicki starosta średzki koniuszy cześnik koronny starosta drohicki stolnik wiski pisarz ziemski sandomierski podstoli nurski kawaler maltański, pisarz W. Ks. Lit. starosta oszmiański	- - Mikołaj Ustrzycki - - - - Franciszek Jordan Marek Butler - Karol Wąsowicz - -	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1690	VL	[Marcjan Rymkiewicz] Polski (L) Andrzej Plater (L) Kazimierz Czyż (L) Hieronim Wawrzecki (L) Jan Małachowski (S) Stanisław Morsztyn (S) Kazimierz Bielirski (W) Józef Lubomirski (W) Franciszek Waszel (W) Jan Władysław Przerębski (W) Stanisław Godlewski (W) [Kazimierz Józef] Męciniński (W)	biskup krakowski kasztelan czerski podkomorzy koniuszy krojący koronny kantor gnieźn. krak., war. kanonik starosta nurski starosta wieluński	Jan Małachowski Stanisław Morsztyn - - - - Stanisław Godlewski -	Inwentarz skarbcza i archiwum z 1690 r.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1690	VL	<p>Michał Warszawski (M)</p> <p>Felicjan Krajewski (M)</p> <p>Andrzej Żydowski (M)</p> <p>Krzysztof Taranowski (M)</p> <p>Ludwik Zatuski (M)</p> <p>Franciszek Grzybowski (M)</p> <p>Kazimierz Frąckiewicz Radziwiński (L)</p> <p>Hrehory Ogiński (L)</p> <p>Kazimierz Pac (L)</p> <p>Aleksander Sapieha (L)</p> <p>[?] Puzyna (L)</p> <p>[?] Wojniłowicz (L)</p>	<p>miecznik kronny piotrkowski</p> <p>starosta gostyński</p> <p>chorąży i podstarości grodzki krak.</p> <p>kantor, sekretarz</p> <p>kanonik krak.</p> <p>podstarości grodzki warszawski</p> <p>podskarbi nadw.</p> <p>chorąży wielki</p> <p>pisarz W. Ks. Lit.</p> <p>starosta wołpiński</p> <p>marszałek upiński</p> <p>stolnik nowogrodzki</p>	<p>Michał na Warszawach Warszawski</p> <p>-</p> <p>Andrzej Żydowski</p> <p>-</p> <p>Ludwik Zatuski</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p>	
1703	VL	<p>Teodor Potocki (S)</p> <p>Janusz</p> <p>Korybut Wiśniowiecki (S)</p> <p>Maciej Radomicki (S)</p> <p>Jan Stadnicki (S)</p> <p>Stanisław Tarło (S)</p> <p>Józef Zatuski (S)</p> <p>Piotr Kczewski (S)</p> <p>[Jan Igancy] Działyński (S)</p> <p>Józef Myszkowski (S)</p> <p>Eustachy Grotuz (S)</p> <p>Jan z Lubranca Dąbski (S)</p>	<p>biskup chełmiński i pomezański</p> <p>wojewoda wileński</p> <p>wojewoda inowrocławski</p> <p>wojewoda wołyński</p> <p>wojewoda lubelski</p> <p>wojewoda rawski</p> <p>wojewoda malborski</p> <p>wojewoda pomorski</p> <p>margrabia pińczowski</p> <p>kasztelan żmudzki</p> <p>kasztelan wojnicki</p>		<p>Komisja</p> <p>nie zebrała się.</p>

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/inf. dodatkowe
1726	VL	[Melchior] Gurowski (W) Józef Radomicki (W) [Antoni Felician] Szembek (M) [Stanisław] Łętowski (M) [Jerzy Marcin] Ożarowski (M) [Stanisław] Szembek (M)	chorąży kaliski kasztelanic poznański podkomorzy krakowski chorąży krakowski stolnik krakowski wojski krakowski	Melchior Gurowski Józef Radomicki Antoni Szembek - - Stanisław Szembek	
1733	VL	Andrzej Zaluski (S) Michał Jordan (S) Andrzej Morsztyn (S) Michał Konarski (S) Kacper Sufczyński (W) Ignacy Kreski (W) Jan Szumlański (M) Jan Działuszycki (M) Franciszek Dębiński (M) Marek Szembek (M) Władysław Trzebiński (M) Józef Podoski (M)	biskup płocki wojewoda braclawski kasztelan sądecki kasztelan wiślicki podstoli czerski staroście stawiszynski stolnik trembowelski podczaszy halicki starosta czchowski pułkownik chorąży pancerny starosta dobrzyński	bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd.	Brakuje danych o zebraniu się komisji.
1736	VL	Jan Lipski (S) Kazimierz Łubieński (S) Stanisław Łochocki (S) Felician Grabski (W) Mikołaj Chlebowski (W) Melchior Gurowski (W) Józef Podoski (W) Józef Hrabia Ostroróg (W) Walerian Kiciński (W)	biskup krakowski kasztelan sandomierski kasztelan dobrzyński, starosta osiecki podkomorzy łączycycki starosta litwski chorąży kaliski starosta dobrzyński - pisarz skarbowy	Jan Lipski Bogusław Łubieński - - - - Józef Podoski - -	Inwentarz archiwum i skarbca z 1737 r.

Rok	K/ VL*	Powołani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/ inf. dodatkowe
1736	VL	Adam Malachowski (M) Stanisław Świdziński (M) [Józef] Michałowski (M) [Piotr] Branicki (M) Kazimierz Boreyka (M) Jan Wolski (M) Michał Maurycy Suski (L) Józef Scipio del Campo (L) Kazimierz Ukolski (L) Kazimierz Niesiołowski (L) Mikołaj Skarbek Ważyński (L) Antoni Dunin (L)	starosta oświęcimski starosta radomski chorąży krak. chorąży halicki łowczy lwowski pisarz grodzki chęciński regent kancelarii mniejszej kor. starosta lidzki podwojewódzic trocki starosta cyryński koniuszy wileński regent kancelarii mniejszej W. Ks. Lit.	- - Józef Michałowski - - - Michał Maurycy Suski - - - -	
1739	K	bd. bd. bd. bd.	Jan Lipski Bogusław Łubiński Michał Nieborowski Kazimierz Rudziński	biskup krakowski kasztelan sand płocki kasztelan kasztelan czerski	Inwentarz archiwum i skarbcza z 1739 r.
1764	VL	Andrzej Baier (S) Aleksander Sapieha (S) Józef Podolski (S) Andrzej Moszczeński (S) Aleksander Romer (S) Ksawery Kochanowski (S) Józef Jakliński (S) Jan Rostworowski (S) Jacenty Malachowski (W)	biskup chełmiński wojewoda połocki, hetm. polny W. Ks. Lit. wojewoda płocki kasztelan inowrocławski kasztelan zawichojski kasztelan czchowski kasztelan oświęcimski kasztelan zakroczyński starosta piotrkowski	bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd.	Komisja prawdopodobnie nie zebrała się.

Rok	K/ VL*	Powolani	Funkcja	Obecni	Inwentarz/inf. dodatkowe
1764	VL	Franciszek Rościszewski (W) Roch Lasocki (W) Florian Mielżyński (W) Stanisław Małachowski (M) Aleksander Ossoliński (M) Antoni Tymiański (M) Józef Wielopolski (M)	sędzia ziemski płocki skarbnik rawski staroście kcyński starosta sądecki starosta drohicki podczaszy sandomierski starosta lancokoroński	bd. bd. bd. bd. bd. bd. bd.	

* Źródło: K=król VL=sejm * (S) = określeni w *Volumina Legum* jako deputaci z ramienia senatu * (W) = Wielkopolska * (M) = Małopolska * (L) = Litwa
*bd = brakujące danych.

Paulina Grobelna-Mazurek

**Staropolska praktyka archiwalna
na podstawie badań inwentarzy skarbcza
i archiwum koronnego krakowskiego (XVI-XVIII w.).
Komisje inwentaryzacyjne**

Streszczenie

Zwarte w tekście rozważania wpisują się w badania nad dziejami archiwum i skarbcza koronnego krakowskiego w epoce staropolskiej. Autorka skupia się na podejmowanych w XVI-XVIII w. działaniach inwentaryzacyjnych, szczególnie nacisk kładąc na komisje oddelegowane do przeprowadzania rewizji skarbcza i archiwum. Sposób powoływania komisarzy oraz ich liczba (za-deklarowana i rzeczywista), przedstawione na przestrzeni trzech stuleci, ukazują, w jaki sposób podejmowano inicjatywy o charakterze archiwalnym (w stosunku do najważniejszych wówczas instytucji tego typu) oraz jak i z jaką skutecznością wprowadzano je w życie.

**Old Polish archival practice based on the research
on the inventories of royal treasury and archive of Kraków
(16th-18th centuries).
Inventory commissions**

Abstract

The present discussion is a part of research on the history of the royal archive and treasury in Kraków in the Old Polish period. The author focuses on the inventory actions undertaken in the 16th, 17th and 18th centuries, drawing particular attention to the commissions delegated to conduct the audit of the treasury and the archive. The method of appointing members of the commission and their number (both on paper and in reality), presented over the period of 300 years, show how initiatives of an archival character (concerning the most important institution of this type back then) were undertaken, and how effective their application was in practice.